

SAHALARDA BAHAR BAYRAMI - İHİAX -

Yrd. Doç. Dr. M. Fatih KIRIŞÇIOĞLU

Gelenekler süreklilik göstererek ve zaman içinde milletin tamamını kapsayarak kültürün değişmez bir unsuru olurlar. Bu gelenekler içinde belki de en eski olanı "baharın gelişinin kutlanması"dır. Bu kutlamanın esasında mevsimin yenilenmesi fikri önde gelir. Bahar, bereket, canlılık ve verimdir. Bilge Seyidoğlu'na göre; "bahar= başlangıcın yenilenmesi fikri çok eski ve yaygındır. Bu fikir aynı zamanda sonsuz çeşitlilikler gösteren dini düşünceleri açıklamaya yarar ve kozmik devrin oluşmasında da rol oynar. Sene düşüncesinden büyük sene düşüncesi doğar." (1)

En eski toplumlarda da görülen fakat diğer toplumlarda zamanla terk edilen "baharın kutlanması" Türklerde bugüne kadar unutulmadan gelmiştir. Anadolu'da Nevruz "yeni gün" adıyla bilinen bahar bayramı eski Türk takviminde yılın ilk günü olan 21 Mart tarihinde kutlanır. Bugün üzerinde çok tartışılan bu bahar bayramını ana Türk kütlesinden bin yıl önce ayrılan Saha (Yakut) Türkleri'nde görmek mümkündür. Sahalar, bahar bayramında tanrılarını kımız kadehiyle övdükleri ve etrafa kımız serptikleri için bu bayrama kımız ihıax veya ihıax (serpme adını verirler.

Saha folklorunun en önemli ve tarihi türü olan olongxo (destan) larda, Sahaların ataları Ar Sogotox ve Labingxa Süürük, kımız bayramı düzenlerler ve diz üstü çökerek ilk kımız kadehini kaldırır- lar. Önce ayı (tanrı) ları, sonra içi (iyi ruhları) leri överler. Daha sonra da kadehlerini üç kere göğe savururlar. (2) Pekarskiy, folklorik malzemeyi de topladığı meşhur lügatinde; bu bayramın Mayıs ayı sonunda veya Haziran ayı içinde kısarak sütünün bol olduğu sıralarda büyük tanrı Aar Toyan şerefine tertip edildiğini ve kurban merasiminin de yapıldığını belirtir. (3) Abdülkadir İnan; bu bilgilere ilave olarak (ana kaynağı belli

olmamakla birlikte) bu bayramın 9 gün sürdüğünü, bu bayrama 17 gün (ay güneş) bayramı dendiğini, bayrama şamanla birlikte 9 masum kız ve 9 masum delikanlının da iştirak ettiğini belirtir. Bunlar, şamanla birlikte göklere seyahat ederlermiş. Saha Şamanizmi'ne göre masum olmayan kızlar ve delikanlılar göklere çıkamazlar, günahlarının derecelerine göre muhtelif olox (makam) lar- da kalırlardı. Kımız bayramında sil keli- tinin ırata (yılın gelişinin türküsü) adını verdikleri türkünün söylendiğini de İnan kaydetmektedir. (4) Kaynağı belli olmamakla birlikte Z. Gökalp, kımız bayramında Ürün Aar Toyan şerefine 9 defa kadeh kaldırılıp 9 defa içildiğini ve bu merasim sırasında gençlerin "ayxal urumı ayxal" nidasını tekrar tekrar, ba- ğırdıklarını yazar. (5).

Sahalar dini ve tarihi olan bu bayramlarını bugün resmi ve milli bayram ilan ederek 21-22 Haziran tarihlerinde kutlamaktadırlar. Sahalar bugünlerde sabahın erken (Yakus'da gece 03) kal- karak yeni güneşin (günün) çıkmasını selamlarlar ve dua ederler. Sonra kımız içerek, et yiyerek günü devam ettirirler, güreş tutarlar ve ohuokay adlı dansı ya- parlar.

NOTLAR

1. Bilge SEYİDOĞLU, Mitoloji Üzerine Araştırmalar Metinler ve Tahliller, Erzurum 1992, s. 19
2. Fatih KIRIŞÇIOĞLU, "Er Sogotox Efsanesi'ndeki Motifler" III. Uluslararası Türk Kültürü Kongresi, Ankara 1993.
3. E.K. PEKARSKİY, Yakut Dili Sözlüğü, İstanbul 1945, s.423
4. Abdülkadir İNAN, Tarihte ve Bugün Şamanizm, Ankara 1986, s.102,118
5. Ziya GÖKALP, Türk Devletinin Tekamülü, Ankara 1976, s.33-34
6. Yuri VASILYEV- "Sahalarda Tanrılar ve Ruhlar" Tömer Dil Dergisi Türkoloji Özel Sayısı, Mayıs 1992, Ankara 1992, s.89